

УДК 339.94

Сіденко С.В.*

НАУКОВО-ВИРОБНИЧА КООПЕРАЦІЯ УКРАЇНИ В АЕРОКОСМІЧНІЙ ГАЛУЗІ

Розвиток сучасного процесу глобалізації економіки стимулює технічний прогрес завдяки конкуренції і економічним стимулам, властивим глобальним ринкам, та супроводжується формуванням шостого технологічного укладу. Саме сучасні технологічні перетворення, тісно пов'язані з глобалізацією, формують нову парадигму соціально-економічного розвитку світу. В цих умовах саме розвиток новітніх технологій визначає рейтинг країн у світовому глобальному середовищі. Так, за показником глобального індексу інновацій (The Global Index), розрахованому фахівцями Міжнародної бізнес-школи INSEAD, у 2012 р. найвищі позиції посідали Швейцарія, Швеція, Сінгапур, Фінляндія і Велика Британія. Україна серед 141 досліджуваних країн посідає 63 позицію¹.

Сучасний технологічний прогрес відрізняється більш високими темпами і більш фундаментальним характером, а тому потребує об'єднання науково-технічного потенціалу ряду країн для спільного використання інтелектуальних, фінансових і матеріальних ресурсів шляхом спеціалізації і поділу праці в пріоритетних галузях економіки, науки і техніки. Найбільш інтенсивно такі взаємозв'язки розвиваються у високотехнологічних галузях, у виробництві наукомісткої продукції, зокрема, в електроніці, комп'ютерній техніці, інформатиці, біо- і нанотехнологіях та ін.

Проблеми забезпечення інноваційного розвитку актуальні для будь-якої країни, актуальні вони і для України, адже необхідно визначити і розвивати ті виробництва, які відповідають вимогам глобальної конкурентоспроможності.

В умовах швидкого технологічного розвитку стає неможливою виробнича автаркія і створення замкнених виробничих циклів, що обумовлене високою вартістю наукових досліджень і розробок, технологічного устаткування, скорочення життєвого циклу наукоємної продукції. Особливо актуальні ці проблеми для України, адже обсяг продукції, виготовленої з використанням інноваційних технологій, становить зараз не більше 6% загального обсягу реалізованої продукції. Отже, ще досить недостатньо використовується потенціал інноваційного розвитку країни.

В цих умовах ефективним методом розподілу зростаючих витрат, а також формою концентрації науково-технічних досягнень і кваліфікованої робочої сили є міжнародна виробнича кооперація і науково-технічне співробітництво. Україна, маючи значний науковий, технічний потенціал і виробничі потужності, розвинений людський і інтелектуальний капітал (за показником середньої тривалості навчання вона знаходиться на рівні таких високорозвинених країн, як Японія, Канада та Нідерланди, які є лідерами світового технологічного розвитку) має всі необхідні передумови для участі в міжнародній кооперації.

¹ INSEAD and WIPO. The Global Innovation Index 2012: Stronger Innovation Linkages for Global Growth. – Fontainebleau: INSEAD, 2012. – P. xviii–xix.

* д.е.н., професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету

З інтенсифікацією технологічного розвитку, впровадженням високих технологій зростає потреба в розширенні наукового і виробничо-технологічного співробітництва України з країнами світу. Зараз країна розвиває науково-технічні зв'язки з багатьох напрямків з різними країнами. Одним з найбільш важливих і перспективних напрямків міжнародного науково-технічного співробітництва і виробничо-технологічної кооперації з державами Заходу і країнами СНД є взаємодія в аерокосмічній галузі, адже, як відмічають вчені, ми стоїмо на порозі зародження нової, ноосфери-космічної цивілізації, яка визначатиме економічне, науково-технічне й політичне обличчя XXI і наступних століть².

Для цього в Україні є необхідний науково-технічний потенціал, адже країна входить в сімку країн світу, що мають закінчений цикл у виробництві літаків. Великі здобутки є у розробці і виробництві космічних апаратів та ін.

В цій галузі існують налагоджені коопераційні і науково-технічні зв'язки з зарубіжними партнерами. Насамперед, Україна тісно співпрацює з Російською Федерацією в ракетно-космічній галузі, що базується на міждержавних і міжгалузевих угодах, зокрема, в рамках угоди між Російським космічним агентством і Національним космічним агентством України. Науково-дослідні і виробничо-технологічні зв'язки з російськими виробниками підтримують відомі українські наукові центри і підприємства-виробники. В рамках двосторонніх зв'язків здійснюється близько 40% і більше наукових досліджень.

Російсько-українське науково-технічне співробітництво суттєво сприяє реалізації національної космічної програми України, яка включає проекти розвитку і модернізації космічних технологій і устаткування. Зокрема, спільна програма Російської академії наук і Національної академії наук України з фундаментальних космічних досліджень з використанням автоматичних космічних апаратів передбачає наукові дослідження Землі з космосу і фізичних процесів в навколосезному просторі, а також розробку спільної супутникової системи передачі даних і національної наземної інфраструктури з метою отримання інформації і управління космічними комплексами. Важливе значення для вчених обох країн мають дослідження в області космічної біології і фізіології.

Національне космічне агентство України бере участь в науковому проекті з космічного матеріалознавства в рамках федеральної космічної програми Російської Федерації, дослідженнях «Коронас-Ф». Українські і російські дослідники розробляють бортову дослідницьку і контрольно-перевірочну апаратуру космічних апаратів «Січ», беруть участь в міжнародному проекті «Інтербол», співробітничать в галузі глобальних навігаційних супутникових систем з використанням російської системи «ГЛОНАСС». В серпні 2010 р. вступила в дію угода між урядами України і Російської Федерації про співробітництво у використанні і розвиток російської глобальної навігаційної супутникової системи ГЛОНАСС.

Розвивається російсько-українська програма наукових досліджень і технологічних експериментів на російському сегменті міжнародної космічної станції.

Спільні розробки вчених і виробників, що беруть участь в міжнародному консорціумі Sea Launch і компанії «Космотрас», забезпечують надання і розширення послуг супутникового зв'язку і цифрового телебачення на території США і країн Латинської Америки; доступ в Інтернет і трансляцію даних для користувачів Північної і Центральної Америки, Аляски і Гавайїв; цифрове телебачення на Японію і інші азійські країни.

В авіаційній промисловості перспективи взаємодії України і Росії пов'язані з інтеграцією їх авіабудівних комплексів і можливим створенням на паритетній основі спільного авіаційного підприємства для налагодження кооперації виробництва цілої серії

² Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: історія: Підручник. – Київ.: Либідь, 2006. – С. 338.

проектів (АН–140, АН–148, АН–70, ТУ–334) за участю російської «Об'єднаної авіабудівної корпорації» і українського Державного авіабудівного концерну «Антонов».

Перспективним є співробітництво України з країнами Європейського Союзу, що закріплене в Угоді про партнерство і співробітництво (1994 р.). В ній відмічалось, що країни мають намір розвивати співробітництво в області науки і техніки, включаючи космічні дослідження, які потребують створення основ взаємовигідної економічної, соціальної, фінансової, цивільної, науково-технічної і культурної взаємодії. Ухвалений 21 лютого 2005 р. План дій «Україна – ЄС» в рамках реалізації Європейської політики сусідства підкреслив необхідність консультацій відносно можливого використання Євросоюзом українських можливостей у сфері дальніх транспортних перевезень і подальшого прогресу в співробітництві в сфері космосу.

Важливими віхами в розвитку міжнародної взаємодії між Україною і ЄС стало підписання 1 грудня 2005 р. угоди про участь України в європейській програмі супутникової радіонавігації «Галілей», що поширюється на сфери наукових досліджень і розробок, промислового виробництва, надання послуг і розвиток ринків, стандартизації, сертифікації і регуляції частот, а також укладання першої угоди між Україною і ЄС в області цивільної авіації, що забезпечує безперешкодний доступ європейських авіакомпаній на ринок України і відкриває можливості для входження України в Спільний авіаційний простір ЄС.

В даний час можна виділити наступні основні напрямки співробітництва України з Європейським Союзом в аерокосмічній галузі:

- спільне використання інформації, яка надходить з космічних апаратів України і держав-членів ЄС, і обмін інформацією з штучних супутників Землі, які їм належать;
- спільне використання існуючої наземної космічної інфраструктури України і держав-членів ЄС;
- участь в конференціях, симпозіумах, семінарах з космічної тематики, які проводяться під егідою ЄС.

Нові перспективи для взаємодії України з ЄС в аерокосмічній галузі відкриває ухвалення в 2010 р. ЄС своєї нової стратегії інноваційного розвитку – Європа 2020. Її ключовим компонентом стала ініціатива «Інноваційний союз», спрямована, зокрема, на об'єднання досліджень і інновацій для вирішення світових проблем. У 2012р. Європейською Комісією розроблена Робоча програма для реалізації цієї ініціативи. Пріоритетними в стратегічних дослідженнях і інноваціях для Робочої програми 2012 року визначені три найважливіші соціально-економічні проблеми: еко-інновації (зниження викидів вуглецю і ефективне використання природних ресурсів); безпека і мобільність (оптимізація ефективності і безпеки транспортної системи); конкурентоспроможність за рахунок інновацій.

Для вирішення цих соціально-економічних проблем визначені наступні напрямки:

- підвищення екологічності авіаційного транспорту;
- збільшення ефективності використання часу;
- гарантування задоволеності і безпеки клієнтів;
- підвищення економічної ефективності;
- захист літального апарату і пасажирів;
- новаторство в розробці повітряного транспорту майбутнього.

Реалізація цієї програми буде важливим кроком в розвитку повітряного транспорту і забезпечення його ефективності і безпеки.

Для України ці пріоритети набувають першочергового значення у зв'язку з розробкою і підготовкою до підписання угоди про асоціацію між Україною і ЄС, включаючи ство-

рення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Підготований до підписання текст угоди, а також вже діючий Порядок дня асоціації Україна – ЄС передбачають, зокрема, забезпечення повної відповідності авіаційних правил України положенням права ЄС, включаючи гармонізацію з ЄС законодавства відносно безпеки польотів і співробітництво з Європейським агентством з питань безпеки польотів, розробку і прийняття з цією метою в Україні нового Повітряного кодексу. Це стане передумовою для включення України в спільний авіаційний простір ЄС.